

הקורע על מנת לתפור שתי תפירות

אלעזר קופמן

דעות הראשונים בקורע

דיון בדברי רש"י ע"פ החפץ חיים בביאור הלכה ודברי השפת אמת

דעת תוספות ע"פ הביאור הלכה והמהר"א הורביץ והחולקים ר' עקיבא איגר בחידושים והקהילות יעקב

שיטת הרמב"ם

מח' הגר"ז והביאור הלכה בקריעת דבר העשוי מגוף אחד-פסיקת הציץ אליעזר והילקוט יוסף

קריעה על מנת להסיר האם נחשבת תיקון.

שאלה: בשבת אכלנו על מפת ניילון ארוכה, כשגמרנו את הסעודה רצינו להכניס את המפה לשקית זבל אך גילנו שהמפה ארוכה מדי בשביל להכניס לשקית אחת. האם מותר לקרוע את המפה באמצע בשבת בשביל לחלקה לשתי שקיות.

האם יהיה בזה משום מלאכת קורע?

במשנה של אבות מלאכות² מובא "והקורע על מנת לתפור שתי תפירות".

עלינו לברר האם מלאכת קורע היא דווקא קריעה לשם תפירה, שפירושה הכנת בגד לתפירה וזה כאשר אדם קורע על מנת לתפור או שהמלאכה היא כל קריעה לשם תיקון.

עלינו לדון בנוסף האם קריעה לשם הכנסת המפה לשקית הזבל נחשבת תיקון

וכן מה הדין בדבר שאינו אריג או תפירה כמו ניילון.

א. שיטת רש"י

רש"י במשנה³ "... אבל קורע שלא על מנת לתפור לא הוי במשכן".

צריך לשאול מה רש"י בא להשמיענו שקורע לא על מנת לתפור לא היה במשכן.

לכאורה משמע שרש"י בא ללמד שדווקא קורע בשביל תפירה הוא שהיה במשכן ורק עליו מתחייבים משום קורע ולא מנת דבר אחר.

וכן בגמ' בדר"מ⁴, מובא שרש"י הקורע תפירה בשביל לפתוח בית צואר, (פתח להכניס את הראש לבגד) חייב חטאת ומפרש רש"י שחייב חטאת משום מכה בפטיש, ולכאורה היה צריך להיות חייב משום קורע בשביל הפתח שעשה אלא בגלל שלא היה זה על מנת לתפור, שהרי הקרע נשאר תמיד

1 השאלה נועדה בכדי לחדד את הסוגיה ולא להכריע להלכה.

2 בפרק שביעי דף ע"ג.

3 בר"ה "על מנת".

פתוח כדי שיהיה אפשר להכניס את הראש לבגד. חייב משום מכה בפטיש משום שהוא מתקן כלי, ולפי זה יהיה מותר לקרוע את המפה שאין זה קורע ע"מ לתפור ואין בקריעה תיקון כלי כיוון שמדובר לאחר שהשתמשו במפה ולא ישתמשו בה יותר.

אך בדרך ל"א, בד"ה "לעולם כר' יהודה" כותב רש"י במפורש "...כל מקלקל דשבת הוי פטור דלאו היינו מלאכת מחשבת וסותר דתנן באבות מלאכות דמחייב סותר ע"מ לבנות הוא.. והשתא לאו קלקול הוא ... וכן קורע דומיא דסותר ולהכי תנן הקורע ע"מ לתפור".

ע"פ דברי רש"י הסיבה שחייבים בקורע דווקא ע"מ לתפור, היא משום שכך לא יחשב מקלקל. הלכך הקורע במקום שיש תיקון יהיה חייב גם אם זה לא ע"מ לתפור. וזה לכאורה סותר דברי רש"י על המשנה בדרך ע"ג. (של אבות מלאכות), שכן אם קורע שיש בו תיקון חייב, מה הרבותא שקורע ע"מ לתפור היה במשכן.

ומדוע פותח בית צוואר לא חייב משום קורע הרי יש זו קריעה שיש בה תיקון. עוד קשה בהדיא מהגמ' בפרק האורג דף קה: מדין קורע בחמתו ועל מתו שחייב משום קורע למרות שברור שאין זה על מנת לתפור, אלא כדי לתקן יצרו או לצאת לידי חובת קריעה.

החפץ חיים בביאור הלכה⁴ מתרץ את הסתירה מרש"י בדרך ע"ג, שהכוונה ברש"י שקורע שלא על מנת לתפור שלא היה במשכן, היא להוציא מקלקל, ולא קורע לשם תיקון, וקורע ע"מ לתפור זו דוגמא לקורע ע"מ לתקן.

אך לפיכך קשה מדוע צריך לפטור קורע שלא ע"מ לתקן משום שלא היה במשכן, הרי פטור בפשטות מטעם מקלקל וכל המקלקלים פטורים.

השפת אמת⁵ מקשה קושיא זו ומתרץ שרש"י בא ללמד שקורע ע"מ לתפור גרידא הוא האב מכך שדוקא הוא היה במשכן וסתם קורע ע"מ לתקן זו תולדה של קורע ע"מ לתפור.

ע"פ השפת אמת יוצא שהאב של מלאכת קורע, הוא הכנת בגד לתפירה (ע"מ לתפור) ואילו התולדה, קורע ע"מ לתקן, ויוצא שהאב והתולדה הם שני מלאכות שונות מכון שאין להם את אותה תכלית, ואב ותולדה צריכים להיות של מלאכה אחת.

ואם נאמר שקורע ע"מ לתפור הוא בעצם קורע ע"מ לתקן, יוצא שאין הבדל בין האב לתולדה ומדוע קורע בחמתו לא היה במשכן הרי הוא גם קורע ע"מ לתקן.

(ניתן לישב שיש הבדל, שקורע ע"מ לתפור הוא קורע ע"מ תיקון מעולה, שכן התיקון הוא בגוף הקריעה ולכן דווקא הוא היה במשכן והוא האב לכל השאר בשונה מסתם קורע ע"מ לתקן).

נחזור לביאור הלכה, שם הוא מסביר מדוע לפי רש"י בדרך מח. פותח בית צוואר הוא לא קורע.

לפי רש"י מלאכת קורע זה דוקא כאשר בעת הקריעה מקלקלים בשביל איזה תיקון שיצמח לאחר מכן, כמו למשל שקורעים את היריעה במשכן במקום שנפל שם תליעה, שהקריעה מקלקלת יותר את היריעה אלא שע"י זה אפשר לאחר מכן לתפור אותה יותר טוב, לעומת פתיחת בית צוואר שהקריעה עצמה היא תיקון ולכן חייב משום מכה בפטיש.

ע"פ זה ניתן להסביר דברי רש"י שדווקא קורע ע"מ לתפור היה במשכן, להוציא פותח בית צוואר שזו קריעה שהיא עצמה תיקון, ולא הקורע, המקלקל כדי לתקן.

לסיכום ע"פ הביאור הלכה בדברי רש"י על קורע ע"מ לתפור, נתחדש שדווקא כאשר יוצרים קרע

4 הלכות שבת ש"מ, סעיף י"ד, ד"ה "ולא נתכון לקלקל וכו'".

5 דף ע"ג, ד"ה ברש"י "ע"מ לתפור".

שהוא קלקול בשביל ליצור תיקון אחר חייבים, ולא דווקא בשביל תפירה. כמו בקורע בחמתו שהבגד מתקלקל אבל האדם מיישב את יצרו. אבל קרע שהוא עצמו תיקון יהיה חייב משום מתקן כלי.

על כן במקרה שבו רוצים לחצות מפה לשניים לאחר השימוש. בהנחה שקורע בשביל להסיר דבר ממנו זה תיקון. התיקון נמצא כבר בעצם חציית המפה לשניים ואין שלב של קלקול. וזה דומה לפותח בית צוואר ולא יהיה חייב משום קורע ונראה שגם מתקן כלי לא יהיה משום שהמפה גם כך אינה ראויה לשימוש.

ב. שיטת תוספות

בגמרא בדף ע"ג מובא שזומר אילן וצריך לעצים חייב משום נוטע וגם משום קוצר, ומעיר תוס' "נראה דאפילו לר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה בעניין צריך לעצים דלא מקרי בעצים קוצר אלא בעניין זה מידי הוא אקורע על מנת לתפור..."

תוס' מסביר שדוקא כאשר צריכים לעצים (כמו הסקה) מתחייבים בקוצר אפילו לדעת רב יהודה שסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב. בגלל שהצורך לעצים הוא זה שהופך את הזמירה גם לקצירה, וזה בעצם הגדרת המלאכה ולולא הצורך בעצים לא היתה פה בכלל מלאכת קוצר. כמו שבמלאכת קורע צריך שיהיה על מנת לתפור ולולא שהיה ע"מ לתפור לא היה נחשב קורע כלל. מדברי תוס' משמע שדין קורע זה דווקא שמתכוון לתפור כמו שבזומר בשביל העצים להסקה ולא לשם תיקון האילן.

וקשה שהרי בגמרא בדף קה: מצינו שקורע בחמתו חייב למרות שאין זה קורע ע"מ לתפור. כך קשה בגליון ר' עקיבא איגר ונשאר בצריך עיון.

החפץ חיים בביאור הלכה⁶ הסביר בתוס', כדי לתרץ קושיא זו, שקורע ע"מ לתפור זה לא דוקא אלא כל קורע ע"מ לתקן, והכוונה שאם לא היה קורע על מנת לתקן היה פטור משום מקלקל ולכן רק כאשר צריך לעצים נחשבת הקצירה תיקון אצלו ומתחייב עליה.

אך קשה מה מיוחד במלאכת קורע שתוס' היה צריך להביא דוגמא זו הרי בכל מלאכה צריך שיהיה תיקון.

המהר"א הורביץ⁷ מסביר שבאמת תוס' לא בא להוציא קורע ע"מ לתקן, אלא שכמו בקורע ע"מ לתפור צריך שהקריעה תעשה לצורך התפירה, ולא מספיק מה שהקרע ראוי לתפירה, והוא הדין בכל הקורעים ע"מ לתקן שצריך שיהיה לצורך התיקון, וזה מה שבה תוס' להדגיש שבזומר צריך שיעשה ע"מ להשתמש בעצים ולא מספיק מה שהעצים ראויים להסקה.

ע"פ הביאור הלכה והמהר"א הורביץ יהיה אסור לחצות מפה באמצע לאחר האכילה משום קורע משום שזו קריעה שיש בה תיקון.

הקהילות יעקב⁸ מסביר שלפי תוס' בקורע צריך שיהיה ע"מ לתפור בדוקא. והוא מביא את דברי רעק"א בחידושו שמוכיח זאת מכך שתוס' הסתפק האם מתיר צריך להתיר על מנת לקשור כמו במוחק על מנת לכתוב או לא.

לכאורה אם עניין של ע"מ לכתוב וכמו כן ע"מ לתפור הוא להוציא מידי מקלקל ע"י שיהיה לצורך

6 ע"ג, בד"ה "וצריך לעצים".

7 הלכות שבת ש"מ, סעיף י"ד, ד"ה "ולא נתכון לקלקל וכו'".

8 ע', ד"ה תוס' "וצריך".

9 שבת סימן ל"ו.

תיקון, לא מובנת ההסתפקות של תוס'. שהרי פשוט, אם יש בהתרה של קשרים תיקון יהיה חייב ואם לא פטור, ועוד שתוס' מביא דוגמא ע"פ רש"י שבה בעצם ההתרה יש תיקון ע"י זה שאין שני קשרים זה על יד זה ביריעות המשכן ומביא את דעת ר"ח שלמרות זאת חולק במקרה זה וסובר שצריך שיהיה ע"מ לקשור גרידא.

ולפי זה צריך ליישב את הגמ' בדף קה: וכמו כן להסביר מדוע חייבים דוקא בע"מ לתפור ולא בשביל תיקון אחר.

והוא מסביר שבשבת מקלקל פטור גם כאשר יש תועלת מהקלקול, כמו למשל מובא בגמ'¹⁰ שאדם שחופר גומא בחצר, והחצר הוא מקום שלא נועד לבורות, ואותו אדם אינו חופר בשביל הגומא אלא בשביל העפר שהוציא ממנה פטור על חפירת הגומא אפילו לר' יהודה, בגלל שהגומא היא קלקול, למרות שיש לו תועלת מהעפר, מכיוון שאצל הגומא הוא מקלקל. כמו כן אדם שקורע בשביל תיקון לאחר מכן, הקריעה תחשב קלקול ופטור, והתיקון יחשב אסור בפני עצמו.

ולכן אדם שקורע על מנת לתפור לכאורה היה אמור להיות פטור אלא שהתורה חידשה בקורע ע"מ לתפור שיהיה חייב כשסותר תפירה ע"מ לתפור שזו הכנת בגד לתפירה וכמו כן בסותר ע"מ לבנות כשסותר הבנייה מתחייב רק כשזוהי על מנת לבנות ולא ע"מ תיקון אחר. כלומר בכל מלאכות ע"מ חייב רק כאשר מקלקל על מנת לתקן מה שסתר. ולכן תוס' מסתפק האם מתיר הוא גם נחשב מלאכת קלקול ויהיה חייב רק בע"מ לקשור בדוקא שהרי סתר קשירה.

אך עדיין קשה מדוע חייבים בקורע בחמתו.

והוא מסביר שקורע בחמתו זה קורע מיוחד, שכן עצם מעשה קריעת התפירות הוא התיקון, ואין זה מלאכת מקלקל.

כלומר לאדם יש עניין במעשה הקריעה, והעובדה שאם ימצא בגד קרוע הוא יחפש בגד אחר כדי לקרועו, בשונה מסתם קורע שאין לו עניין במעשה, אלא בתוצאה של בגד קרוע בשביל לתפור.

ולכן בגלל שקריעת תפירה זו אינה נחשבת קלקול כלל חייב גם כשאינו ע"מ לתפור, מק"ו, שאם מקלקל תפירות ע"מ לתפור חייב ק"ו שכאשר התיקון הוא בעצם מעשה הקריעה יהיה חייב.

ע"פ הקהילות יעקב מתחדש שלפי תוספות מלאכת קורע חייב או בעל מנת לתפור ממש או שלאדם יש הנאה מעצם קריעת התפירות כמו בקורע בחמתו, אבל קורע ע"מ תיקון, או פתח בית צוואר יהיה פטור, שכן אינו ע"מ לתפור ואין לא הנאה מעצם מעשה הקריעה שהרי אם היה מוצא פתח בית צוואר פתוח היה לו די בכך. ולכן ע"פ הקהילות יעקב לשיטת תוס' אין בחציית מפת ניילון באמצע משום קורע.

ג. שיטת הרמב"ם

"הקורע כדי לתפור שתי תפירות על מנת לתפור שתי תפירות חייב ... הקורע בחמתו ... והפותח בית צוואר חייב."¹¹

מדברי הרמב"ם משמע שכל קורע שיש בו תיקון ואפילו הקריעה עצמה תיקון כמו פותח בית צוואר חייבים עליה משום קורע. והגדרת המלאכה היא עשיית קרע בשביל תיקון, ולכן לכאורה יהיה אסור לחצות את המפה לאחר האכילה בשביל הזריקה.

10 שבת עג:

11 שבת י' הלכה י'.

ד. הדין בנייר וניילון

אלא שצריך לדון מה יהיה הדין במפת הניילון, האם קריע בדברים שאינם בד או אריג. הרמב"ם בפרק כ"ג, הלכה ו' כותב שאסור מדרבנן לקרוע נייר מפני שהוא כמתקן כלי וכן הובא להלכה בשו"ע¹² וצריך לשאול מדוע חייבים מדרבנן על קריעת הנייר משום תיקון כלי ולא מדאורייתא משום קרוע.

ונחלקו בכך ש"ע להגר"ז¹³ והביאור הלכה.

לדעת ש"ע הגר"ז אין קריעה מהתורה אלא בבגד שעשוי מגופים רבים, משא"כ בנייר העשוי מגוף אחד, ולכאורה הוא הדין יהיה בניילון, שלא יהיה דין קריעה ולכן אם יש איסור הוא רק משום מתקן כלי במקום שיש תיקון כלי ולכאורה יהיה מותר.

ונראה שהסברא היא בדומה למה שכתב השפת אמת בשיטת רש"י שהאב של מלאכת קרוע הוא קריעת תפירות (יריעה) בשביל תיקון ולכן יש לרבות לתולדות בדומה לקריעת תפירות והוא כל קריעת דבר ארוג תפור או מחובר כגון ניירות מודבקים ע"מ לתפור עשיית תיקון כלשהו כתולדות.

הביאור הלכה חולק על שו"ע הגר"ז וסובר שאף בנייר שייך איסור קרוע מכיוון שמצינו שבירושלמי שגם בעור, שהוא דבר העשוי מגוף אחד, יש קריעה. אלא מה שנכתב שאסור משום מתקן כלי, הוא נדחק לפרש, בלשונו: "לולא דמספניא" שזה רק כאשר קורעים מהנייר קרע קטן מהצד, כך שהתיקון הוא לחלק הגדול ולא לחלק הקטן. והוא מביא סמך מגמ' מו"ק כ"ב, ע"ב על הפסוק "ויחזק בבגדיו ויקרעם לשניים קרעים" שסתם קרע הוא לשניים כלומר שהקרע מועיל לשני הצדדים ולא קרע מין הצד שמועיל לחלק הגדול, ורק במקרה זה כתב השו"ע שחייבים משום שהוא כמתקן כלי.

הרב יצחק יוסף, בילקוט יוסף¹⁴ פוסק כשו"ע הגר"ז, שאין קריעה אלא בכמה גופים מחוברים כמו אריג או ניירות מודבקים, ולכן הוא כותב שאדם שנתקע בלי נייר טואלט חתוך, יחתוך בשינוי. אך מותר גם ללא שינוי, בגלל שהאיסור הוא רק משום שנראה כמתקן כלי, וזה רק מדרבנן, ומפני כבוד הבריות התיירו. אלא שיעשה בשינוי מפני שאין זה מותר לכתחילה.

וזה לשונו: "והנה מה שכתבנו דנכון שיעשה בשינוי, הנה אע"פ שמעיקר הדין אנו מתירים לחתוך נייר טואלט משום כבוד הבריות, מ"מ אין זה אלא דיחוי, ולכן כל שאפשר לשנוי משנינן".

ולפי זה יהיה מותר לקרוע מפת ניילון גם אם אסור לקרוע לשם תיקון, מפני שאין קריעה בניילון, ואין תיקון כלי במפה לאחר השימוש כאשר היא מיועדת לזריקה.

לעומת זאת הרב אליעזר וולדינברג בשו"ת ציץ אליעזר¹⁵ פוסק כהביאור הלכה. ולכן הוא אוסר לקרוע נייר טואלט בשבת אלא אם כן זה נעשה לאחר יד, ואז זה נחשב מלאכת קרוע בשינוי, והאיסור אינו אלא מדרבנן ומשום כבוד הבריות התיירו. לכן גם במפת ניילון גם כשאין תיקון כלי, אם נחשיב את הקריעה לשם הסרת המפה תיקון, יהיה אסור לקרוע.

12 הלכות שבת ש"מ, סעיף י"ג.

13 אורח חיים ש"מ, סעיף י"ז.

14 ד-ה שבת סימן ש"מ, סעיף ו' וס"ק ו'.

15 ציץ אליעזר ח"א, סימן ל' ס"ק ח', ט' (סוף התשובה).

ה.קריעה על מנת להסיר

הציץ אליעזר⁶⁶ פוסק שקריעה על מנת שיהיה יכולת להסיר דבר ולסלקו אינה נחשבת תיקון, לגבי קורע על מנת לתקן. מפני שאין זה נחשב תיקון מה שיכול להסירו, ולכן הוא מתיר קריעת טיטול של תינוק כדי להסירו מבלי להזדקק להיתר של כבוד הבריות, וכך הוא כותב שההיתר בזה הוא פשוט ביותר.

ונראה שכמו כן אצלנו קריעת מפה נועדה כדי להסירה ולזרוקה לזבל, ולכן אין זה נחשב אפילו קורע על מנת לתקן ולכן יהיה מותר לקורעה.

וצריך לחלק בין זה לקורע בחמתו ששם אע"פ שיש תיקון אצל האדם ע"י קלקול הבגד וחייב, כאן שגם יש תיקון אצל האדם שניתן להסיר את המפה אין זה נחשב תיקון.

ונראה לומר שקורע בחמתו עיקר התיקון לישב יצרו נוצר דבר חדש, ואילו ועל מנת להסיר, לא נוצר דבר חדש ע"י הקריעה, אלא הסרת גורם מפריע.

לגבי השאלה אם אינו נחשב מתקן לפחות יחשב מקלקל, ואז נצטרך לדון האם שהיתרו לקלקל לצורך אוכל הותר כל צורך או לא.

נראה לומר שמכיוון שהמפה נמצאת כבר לאחר השימוש לא שייך בה מקלקל מכיוון שאינה משמשת עוד למפה. וכן הציץ אליעזר התיר בפשיטות קריעת הטיטול לאחר השימוש ולא חשש למקלקל.